

ментами) і суспільні функції соціального досвіду в його педагогічній інтерпретації.

2) Рівень навчального предмета. Тут розгорнуте уявлення про визначені частини змісту, що мають специфічні функції у загальному змісті. Специфікою цих функцій визначаються особливі для кожного навчального предмета (але відповідні до загального теоретичного уявлення) склад і структура змісту.

3) Рівень навчального матеріалу. На цьому рівні подаються фактичні, фіксовані у підручниках, посібниках, збірках елементи складу змісту (знання, вміння, навички тощо), що увійшли до курсу навчання певного предмета.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія.: в 5 т. -К.: Генеза, 1993,- Т.2.-317 с.
2. Вершловский С.Г. Общее образование взрослых: Стимулы и мотивы. - М.: Педагогика, 1987. -184 с..
3. Леднев В.С. Содержание образования. - М.: Педагогика, 1994. - 215 с.
4. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. - М.: Педагогика, 1981. - 185 с. - 224 с.

РЕЗЮМЕ

У статті викладено досвід системного аналізу методології конструювання змісту освіти у системі підвищення кваліфікації. Особлива увага звертається на інваріативність розсортування змістових та процесуальних компонентів післядипломної неперервної освіти і підвищення кваліфікації як її складової частини. Наведено висновки та результати конкретного дослідження за згаданою проблемою.

РЕЗЮМЕ

В статье изложен опыт системного анализа методологии конструирования содержания образования в системе повышения квалификации. Особое внимание обращается на инвариативность содержательных и процессуальных компонентов последипломного непрерывного образования и повышения квалификации как его составной части. Приведены выводы и результаты конкретного исследования за упомянутой проблемой.

THE RESUME

In the articles the outcomes of analytical investigation of the conceptual bases(fundamentals) of civil formation in Ukraine are set up. The main(basic) approaches to an intrusion of civil formation in a system of educational institutions are parsed.

УДК: 378.371

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Литвиненко С.А.,

канд. пед. наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

В управлінні освітнім процесом ВНЗ діє система категорій: контроль, прогнозування, корекція (В.С.Аванесов, С.І. Архангельський, Ю.К.Бабанський, В.П.Беспалько, В.В.Гаврилюк, Б.С.Гершунський, З.Д.Жуковська, В.І.Загвязинський, А.А.Орлов, М.Н.Скаткін, Н.Ф.Тализіна, Г.І.Щукіна та ін.). В якості сучасного інтегративного засобу дослідження, що органічно поєднує контроль, прогноз і корекцію, завдяки чому забезпечується ефективне дослідження та оцінювання підготовки майбутнього вчителя виступає професіографічний моніторинг. Метою нашого дослідження виступила побудова технології проведення професіографічного моніторингу підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, що вимагало розв'язання завдань визначення цілей моніторингу на стратегічному, тактичному, оперативному рівнях та розробка програми моніторингу.

Поняття «моніторинг» не має однозначного тлумачення, складність у визначенні моніторингу пов'язана з його міждисциплінарним характером і приналежністю як до науки, так і до практики. З початку 90-х років у вітчизняній педагогічній науці з'явилися дослідження педагогічного моніторингу (В.І. Андреев, В.П.Безпалько, М.Б.Гузайров, Л.О.-Зайцева, В.А.Кальней, О.М.Майоров, Д.Ш.Матрос, Н.М.Мельникова, Д.М.Полев та ін.). Педагогічний моніторинг, згідно А. А.Орлова та Є.І.Саєва, постає як багаторівнева ієрархічна система відстежування педагогічного процесу, яка дозволяє одержувати та використовувати інформацію про адекватність реалізованих у ньому дидактичних засобів (зміст, форми, методи навчання, режим учбової роботи) до визначених цілей педагогічної підготовки, індивідуально-типологічних особливостей суб'єктів педагогічного процесу та специфіки середовища їхньої життєдіяльності.

Різновидом педагогічного моніторингу виступає професіографічний моніторинг, досліджений у роботах С.М.Силіної. Професіографічний моніторинг розглядається нею як процес неперервного, наукове обґрунтованого, діагностико-прогностичного, планово-діяльнісного стеження за станом і розвитком процесу підготовки спеціалістів із метою оптимального вибору освітніх завдань, а також засобів і методів їх розв'язання. Об'єктом професіографічного моніторингу виступає освітній процес ВНЗ, а предметом - професійно-педагогічна підготовка спеціаліста. Функції моніторингу (інформаційно-оцінна, пошуково-дослідницька, корекційно-формуюча, прогностична), спрямовані на забезпечення наукового підходу в управлінні навчально-виховним процесом ВНЗ, випливають із загальної мети - підвищення якості професійно-педагогічної підготовки спеціалістів. Для всіх видів моніторингу, в яких здійснюється опосередковане вимірювання (зокрема, педагогічний, освітній, професіографічний) із застосуванням технологій наукового дослідження, а також системи критеріїв і показників, важливого значення набуває забезпечення високої якості інструментарію, розробка критеріальної бази, сам процес вимірювання, статистична обробка результатів та їх адекватна інтерпретація. Провідними вимогами до педагогічного моніторингу (О.А.Абдулліна, С.М.Силіна) в системі вищої освіти є: *об'єктивність* - мінімізація суб'єктивних оцінок, врахування всіх результатів (позитивних і негативних), створення однакових умов для всіх тих, хто навчається; *валідність* - повна та всебічна відповідність контрольних завдань змісту матеріалу, який досліджується, чіткість критеріїв вимірювання й оцінки, можливість підтвердження позитивних або негативних результатів, одержаних із допомогою різних способів контролю; *надійність* - стійкість результатів, одержаних при повторному контролі, проведеному іншими особами; *систематичність* - проведення етапів і видів педагогічного моніторингу в певній послідовності та системі; *врахування рівня освіти та розвитку*, індивідуальних особливостей об'єкта навчання, а також умов і конкретних ситуацій проведення дослідження, що передбачає диференціацію контрольних і діагностичних завдань; *гуманістична спрямованість* моніторингу передбачає створення атмосфери доброзичливості, співробітництва, довіря, сприятливого емоційного клімату; результати моніторингу не можуть використовуватися з метою тиску або маніпуляції, а повинні мати стимулюючий характер щодо якісної зміни ставлення студентів до навчання та майбутньої професійної діяльності.

Означений підхід дозволив нам окреслити цілі, описати зміст і побудувати технології проведення професіографічного моніторингу підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності. В основу експериментальної моделі підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності покладено дослідження психолого-педагогічної підготовки як багатоскладового, інтегрованого процесу, що вимагає глибокого вивчення його ходу й якості. Уточнимо цілі професіографічного моніторингу підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності на стратегічному, тактичному й оперативному рівнях. На стратегічному рівні метою виступає оцінка якості психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів в аспекті відповідності їй до вимог стандартів вищої педагогічної освіти для ефективного управління процесом підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності.

Якість освіти визначається сукупністю показників, які характеризують різні аспекти

навчальної діяльності освітньої установи: зміст освіти, форми й методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад тощо, та забезпечують розвиток компетенції тих, хто навчається (С.Є.Шишов, В.А.Кальней). Якість освіти, згідно А.І.Субето, М.М.Поташника, виступає як співвідношення цілі та результату, як міри досягнення цілей, при тому, що цілі (результати) задані операціонально. Однак, не варто забувати, що освітні результати повинні враховувати й те, ціною яких витрат, зусиль ці результати досягнуті. Йдеться про досягнення найвищого, можливого результату при мінімально необхідних затратах сил, енергії, часу, іншими словами, йдеться про оптимальні результати. Нами враховані всі ці підходи при визначенні поняття «якість психолого-педагогічної підготовки», що виступає як ступінь відповідності рівня одержаних результатів (характеристики знань - повнота, узагальненість, глибина та ін.; педагогічних умінь - дійовість, повнота, послідовність операцій та ін.; професійно-особистісних якостей, професійно-ціннісних пріоритетів) до визначених цілей психолого-педагогічної підготовки.

На тактичному рівні цілі - це діагностика стану та результатів процесу психолого-педагогічної підготовки; обґрунтування умов оптимальної організації та корекції змісту навчання, впровадження нових освітніх технологій у процес вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Оперативні цілі - це збір об'єктивної інформації про результати психолого-педагогічної та соціально-педагогічної підготовки в їх динаміці; обробка, узагальнення й аналіз зібраної інформації; встановлення кореляційних залежностей між особистісним, когнітивним та операціональним компонентами освітнього процесу для реалізації особистісно-зорієнтованого підходу в професійному навчанні. Цілі моніторингу дозволили скласти його програму, а також визначити програмні блоки. Програма професіографічного моніторингу підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності обіймає змістовну (спрямованість обстеження на предмет оцінювання, критеріальну базу оцінювання) та технологічну частини (методи та засоби оцінювання, етапи проведення моніторингу, виконавці, система способів обробки й узагальнення інформації, форми подання інформації). Змістовна частина обіймає: А. Напрямки дослідження. В. Критеріальна база.

Технологічна частина програми охоплює: С. Методи та засоби оцінювання. Д. Виконавці (спеціалісти), які реалізують програму обстеження. Е. Етапи проведення моніторингу, системи способів і засобів обробки, узагальнення та систематизації одержаної інформації. Форми подання одержаної інформації.

Розглянемо програмні блоки більш повно. А. Напрямки дослідження впливають із аналізу навчальної документації щодо підготовки вчителів початкових класів: державні стандарти, плани, програми; зміст освітньо-виховного процесу педагогічного факультету. Процес становлення майбутніх учителів постає як стійка взаємодія компонентів системи: професійні знання (когнітивний компонент); професійно-педагогічні уміння (діяльнісний компонент); професійно-особистісні якості (особистісний компонент).

Когнітивний напрямок передбачає оцінку ефективності та якості засвоєних студентами знань: про сутність, специфіку педагогічної та соціально-педагогічної діяльності; про структуру навчально-виховного та соціально-педагогічного процесу; про найважливіші педагогічні ідеї, теорії, системи, соціально-педагогічні концепції; про педагогічні аспекти розвитку та соціалізації людини на різних етапах життя; про дитинство та його соціально-культурні завдання, дитячу субкультуру, соціальну ситуацію розвитку; про вікові та індивідуальні особливості розвитку молодших школярів; про дитячі групи та колективи, особливості спілкування та взаємодії дітей у них; про сучасні педагогічні та соціально-педагогічні методи, методика, технології. *Діяльнісний напрямок* передбачає оцінку сформованості: загальнопедагогічних умінь (аналітичні, діагностичні, конструктивні, організаторські, комунікативні, прогностичні, рефлексивні; уміння формулювати соціально-педагогічні задачі та розв'язувати їх тощо), а також загальнонавчальні уміння студентів (уміння ставити цілі, планувати та виконувати діяльність, уміння самооцінки та самоконтролю та ін.). *Особистісний напрямок* передбачає оцінку особистісних якостей, життєвих і професійних цілей і цінностей студентів, пізнавальної мотивації, емпатії, рефлексії, здатності до саморозвитку.

Оцінювання підготовки за означеними напрямками відбувалося з урахуванням аналізу типових труднощів молодих спеціалістів, на які вказують дослідження С.Г.Вершловського, Л.Н. Лесохіної, О.Г.Мороза, С.Н.Силіної та ін. Критеріальну базу складають: когнітивні, діяльнісні й особистісні критерії. Когнітивні критерії ґрунтуються на прийнятих у педагогіці та психології кількісних та якісних показниках ефективності процесу навчання; діяльнісні критерії дозволяють оцінити сформованість пізнавальних і практичних (загальнопедагогічних) умінь; особистісні критерії оцінюють динамічний характер освітнього процесу.

У визначенні показників когнітивного напрямку ми спиралися на роботи О.О.Вербицького, Л.О.Зайцевої, Л.Я.Зоріної, П.В.Копніна, І.Я.Лернера та ін. За діяльнісною групою критеріїв нами виокремлені як показники характеристики дій, що виконуються, за такою схемою: повнота умінь у цілому; послідовність операцій, що виконуються; усвідомленість дій у цілому. Найвищий рівень сформованості вміння характеризується виконанням усіх операцій із дотриманням їх послідовності та цілковитим усвідомленням дій. За особистісною шкалою нами виділені такі показники: сформованість процесу цілепокладання в навчально-пізнавальній діяльності (сформовані найближчі цілі: навчальні та соціальні; далекі цілі, пов'язані з педагогічною діяльністю, професійні плани); сформованість професійно-педагогічної мотивації, розвиток емпатії; здатність до саморозвитку. Крім того, у процесі підготовки студентів нами враховувалися: психологічний клімат у групі (згода, задоволення професією, атмосфера співробітництва, захоплення); характеристика групової згуртованості (відчуття приналежності до групи, референтність групи, позитивні міжособистісні стосунки); психофізіологічний стан (самопочуття, працездатність); ефективність професійної діяльності викладачів.

Технологічна частина програми моніторингу передбачає такі методи та засоби оцінювання: вивчення документів і результатів навчально-виховної діяльності студентів і викладачів; проведення зрізових контрольних робіт; спостереження; опитування (усне та письмове); тестування; експертні оцінки. Засоби оцінювання адекватні зазначеним вище методам: програми спостереження; алгоритми експертних оцінок; опитники й анкети; критеріально-орієнтовні тести.

Критеріально-орієнтовні тести (КОРТи) використовувалися для оцінки ступеня засвоєння навчального змісту психолого-педагогічних дисциплін. Такі тести вибудувались згідно прийнятих у педагогіці правил побудови тестів досягнення. Головною вимогою до всіх тестових методик виступає валідність. За формою використовувалися завдання таких типів: завдання з вибором правильної відповіді; завдання на визначення правильної відповіді; завдання, в яких потрібно визначити правильний хід дій, операцій. Для остаточного відбору тестових завдань і використання їх у пілотажних обстеженнях студентів нами застосовувався метод групових експертних оцінок.

Характеризуючи етапи обстеження як наступний елемент програми, зазначимо, що вони пов'язані з сутністю та характеристикою професіографічного моніторингу та його цілями, тому важливою є системність, тривалість, періодичність обстеження. Загалом професіографічний моніторинг, зорієнтований на відслідковування динаміки професійно-педагогічної підготовки, триває постійно. Періодичність проведення моніторингу пов'язана з особливостями об'єкта вивчення, а також із процесом удосконалення змісту та технологій моніторингу. Зрізи за всіма провідними напрямками проводилися систематично, що дозволило встановити ступінь адекватності використаних дидактичних засобів до цілей підготовки. Результати моніторингу дають матеріал для аналізу й оцінки соціальної мотивації, динаміки поведінки, професійних спрямувань студентів, а також для визначення факторів, що впливають на формування особистості майбутніх спеціалістів.

Професіографічний моніторинг забезпечує здійснення науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного аналізу та відповідного коригування процесу підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності на всіх його стадіях; дозволяє визна-

чати раціональність використання педагогічних засобів, їх адекватність згідно визначених цілей, ефективність педагогічних технологій. Подальше дослідження проблеми професіографічного моніторингу підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності вбачаємо в удосконаленні змісту, технологій, діагностичного інструментарію та критеріальної бази моніторингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О.А. Мониторинг качества профессиональной подготовки И Высшее образование в России,-1998,- №3,- С.28-34.
2. Белкин А.С., Силина С.Н. Профессиографический мониторинг подготовки специалиста в системе высшего педагогического образования. Вып. 4,- Шадринск, 1999,- С.43-58.
3. Зайцева Л.А. Оценивание качества педагогической подготовки студентов в вузе средствами мониторинга: Дисс... канд. пед. наук,- Тула, 1999,-178 с.
4. Майоров А.Н. Мониторинг как научно-практический феномен И Школьные технологии.- 1998,- №5.- С.25-49.
5. Матрос Д.М., Полев Н.Н., Мельникова Н.С. Психологический мониторинг // Школьные технологии,- 1999,-№1-2,-С.3-21.
6. Орлов А.А., Исаев Е.И. Педагогический мониторинг и проблемы реабилитации школьников, проживающих в зоне Чернобыльской аварии И Вестник новых медицинских технологий, 1994,- Т.1.- 75-83.
7. Силина С.Н. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах // Педагогика,- 2001.- №7.- С.47-53.

Профессиографический мониторинг, как элемент системы информационного обеспечения образовательного процесса ВУЗа, позволяет отследить и своевременно корректировать все составляющие процесса подготовки будущих учителей начальных классов, принимать адекватные педагогические решения.

In clause some features of use graphical professional monitoring for research of quality of professional - pedagogical preparation of the higher education students are considered.

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ТА ЇЇ ДЕТЕРМІНАНТІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Созонюк О.С.,

кандидат психологічних наук,
викладач кафедри психології

*Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут»
імені академіка Степана Дем'янчука*

Розвиток психологічної культури вчителя початкової школи є складним і тривалим процесом, однією з умов забезпечення ефективності його професійного становлення і діяльності. Існує ряд досліджень, які характеризують особливості розвитку окремих структурних компонентів психологічної культури вчителя початкової школи. Виходячи із завдань дослідження, значний інтерес для нас становить загальна характеристика та склад детермінантів її розвитку. В енциклопедичному словнику поняття «детермінанта» (від лат. той, що визначає, обмежує) тлумачиться як причина, що визначає виникнення явища [1,с. 193]. У психологічній науці принцип детермінізму розкриває причини виникнення психіки у філогенезі та онтогенезі, закономірну зумовленість психічних явищ, діяльності та властивостей людини. Наголошується, що принцип детермінізму має велике значення не лише для пізнання психіки й розробки психологічної теорії, а й для пошуків шляхів передбачення, виховання психічних властивостей людини, керування ними [2, с.82].

Найпоширенішою у вітчизняній психології є теорія діяльності, головним постулатом якої є акт взаємодії індивіда з навколишньою дійсністю (Б.Г.Ананьєв, Л.С.Виготський, О.Ф.Лазурський, О.М.Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, В.І.Роменець, О.М.Ткаченко, С.Л.Рубінш-